

Gezien, gehoord, gelezen

Mariëtte Wolf

Het geheim van De Telegraaf. Geschiedenis van een krant

Amsterdam (Boom) 2009, xxvi+565 p.,
€ 39,95, ISBN 978 90 8506 765 8

In 1976 sloot H.J. Scheffer zijn studie over Henry Tindal (*Een ongewoon heer met ongewone besognes*), oprichter van *De Telegraaf* en *De Courant*, af met de aantekening dat hij het analyseren van en het oordelen over de inhoud van die kranten graag aan een ander overliet en daar een boeiend relaas van verwachtte. Ruim dertig jaar later kunnen we die verwachting toetsen.

De inhoud van *De Telegraaf 1893-1993* is door Mariëtte Wolf op meerdere manieren in kaart gebracht. Door de tekst heen in honderden citaten, reacties en typeringen, in inhoudelijke vergelijking met vier andere dagbladen rond berichtgeving over een twintigtal *news highlights*, in analyse van de berichtgeving rond Hitlers *Machtübernahme*. En in dertig pagina's statistieken op basis van tienjaarlijkse metingen van twaalf nieuwsrubrieken en vijf journalistieke genres, een methodiek die eerder is toegepast door Marcel Broersma in zijn proefschrift over de *Leeuwarder Courant (Beschaafde vooruitgang. De wereld van de Leeuwarder Courant 1752-2002)*. Uit de vele gegevens blijkt dat in een eeuw tijd het aandeel redactioneel van 90 procent verschuift naar 50, politiek/financieel/misdaad van 70 naar 30, amusement/human interest/consument van 30 naar 70, illustraties van 0 naar 20 en buitenlands nieuws van 36 naar 44 procent. Jammer dat de lezer die gegevens (en de samenvatting!) alleen vindt in een los katern bij het proefschrift en niet in de handelseditie.

De titel wekt licht de verwachting van ontgisting van een ontzaggelijk diep verborgen geheim. Aan onthullinkjes mankeert het niet, maar het 'echte' geheim van *De Telegraaf* is zijn

succesformule, product van vooral de nieuwsrubrieken amusement, human interest en consument, een flamboyante opmaak en veel illustraties. Het succes van de krant was door de jaren heen voor menigeen op de voet te volgen aan de hand van gepubliceerde of bekend geraakte oplagecijfers: van 20.000 rond 1900 tot een top van ruim 800.000 in 1995.

Die fenomenale groei is tot stand gekomen tegen de verguizing in. Met evenveel recht zou *De Telegraaf* zich hebben kunnen afficheren als 'de meest verguisde krant van Nederland' die desondanks of juist daardoor de grootste krant van Nederland werd. Die verguizing begon al onder Tindal, die het *Algemeen Handelsblad* zou hebben willen kapotmaken. Daarna werd de nieuwe eigenaar, H(ak).M.C Holdert, verweten dat hij in korte tijd vijf Amsterdamse dagbladen had opgekocht. Buitengewoon heftig waren decennialang de aanvallen van katholieke vuurvreters op Holderts kranten die tienduizenden roomse zieltjes corrumpeerden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zetten regering en justitie zwaar geschut in tegen de anti-Duitse koers van Holdert en zijn kranten, die de Nederlandse neutraliteit in gevaar brachten. In 1923 had Holdert een zeer forse aanvaring met de Nederlandsche Journalistenkring (met *Telegraaf*-redacteur Doe Hans als voorzitter!) vanwege de wijze waarop hij *Het Nieuws van den Dag* in de wacht sleepte. De alliantie met Colijn in de jaren dertig werd ook lang niet overal in dank afgenomen. Na 1945 (met een verschijningsverbod tot september 1949) decennialang verguisd wegens de als apert fout gekwalificeerde houding tijdens de bezetting en in de jaren zestig en zeventig ook vanwege de felle stellingname tegen alles wat naar links riekte. En door alle jaren heen het permanente verwijt van bovenmaatse focus op sensatie, misdaad en schandalen. Alsof het lezerspubliek daar niet al jaren eerder op was gefêteerd

door bijvoorbeeld het *Geïllustreerd Politienieuws* en *Het Leven*. *Nouveauté* was wel dat je dat nu ook dagelijks geserveerd kreeg en dat was in het keurige dagbladwereldje bepaald *not done*.

Op de keper beschouwd was *De Telegraaf* niet toonzettend in termen van introductie van nieuwe vormen van journalistiek als het Kameroverzicht, het interview en de reportage. Die hadden, overgewaaid uit de Angelsaksische pers, bij diverse kranten al geruime tijd eerder stapsgewijs ingang gevonden. Wat die krant wel kan worden toegeschreven, is een feilloze intuïtie voor de nieuwsbehoefte van circa een kwart van de dagbladlezers. In de loop van de jaren tachtig zelf al bekeerd tot wat minder woelige redactionele vaarwaters, kreeg *De Telegraaf* bij het eeuwfeest in 1993 ook nog eens een *laudatio* van de journalistieke dwarssliggers Henk Hofland en Jan Blokker. Een beter iudicium kun je je als krant toch nauwelijks wensen?

De conclusies van Wolf over het doen en laten van Holdert en zijn kranten tijdens de Duitse bezetting – tot in de jaren tachtig breed nagedragen en incidenteel vast nóg wel – sluiten aan bij die in mijn proefschrift (*Niet voor publicatie. De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting, 1988*), maar zijn daar zeker niet voetstoots aan ontleend. Wolf heeft de moeite genomen de primaire bronnen (inclusief het bedrijfsarchief dat mij indertijd niet ter beschikking stond) door te ploegen waardoor zij op onderdelen nadere nuanceringen heeft kunnen aanbrengen, onder meer betreffende hoofdredacteur Fraenkel en redactiesecretaris Spaan. Het kan geen kwaad een wetenschappelijke eenoog van een tweede te voorzien, zeker als het gaat om zaken die zó lang zó omstreden zijn geweest.

Ondanks het vele gebodene blijven er een paar wensjes over. Van 1893 tot 1998 vormde *De Courant/Het Nieuws van de Dag* met *De Telegraaf* een Siamese perstweeling. Daarvan wordt slechts sporadisch gewag gemaakt. Niet alleen was de oplage tot 1945 véél groter dan die van *De Telegraaf*, maar ook droeg het blad in zeer belangrijke mate bij aan de baten. Wat mij betreft had daar wel een hoofdstukje aan

mogen worden gewijd. Maar belangrijker: veertig jaar lang was *De Telegraaf* het persoonlijke paradepaardje van Holdert. Hij is er puissant rijk van geworden en hield, vanuit Parijs, de touwtjes strak in handen. Van zijn vele oekazes krijgen we aardig wat flarden te zien, maar de persoon Holdert, met zijn opvattingen, ambities en behepteden, komt maar heel matig uit de verf. Mij dunkt dat completering van de geschiedschrijving van *De Telegraaf* op zijn minst een gedegen biografie van Holdert vergt. Wie neemt die handschoen op?

Gelezen te kunnen worden als een spannend jongensboek of een journalistieke schelmenroman? Dat moge de ambitie van auteur en uitgever zijn geweest, maar wat ik heb gelezen, is een doorwrocht, vlot leesbaar en fraai uitgevoerd proefschrift dat van mij alsnog een persoonlijke *cum laude* krijgt.

René Vos